

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת ויצא תשע"ד

לשון הקודש - קדושתה והשפעתה על המדברים בה

הקודש. הרמב"ם והרמב"ן נחלקו ביניהם, למה נקראת לשון הקודש בשם זה, ומהי הקדושה שיש בה⁵, אבל סוף סוף לשון זו היא לשון קדושה, והדיבור בה משפיע על מחשבתו של האדם, שתהיה קדושה יותר. ע"י זה לא התרחקו ישראל לגמרי מן הקדושה.

השפעת קדושה - רק למכין את לבו לקבלה

והנה, למרות קדושתה של לשון הקודש, ולמרות הקדושה שהיא משפיעה על מי שמדבר בה, אפשר גם לדבר בלשון הקודש, והיא לא תשפיע קדושה. מתי היא לא משפיעה קדושה? - אם מדברים בה דיבורים שאינם טובים, דיבורים אסורים, אז היא לא משפיעה שום קדושה. למשל, רב שקה נשלח מטעם סנחריב מלך אשור לירושלים, והוא עומד מולה ומחרף ומגדף שם שמים בלשון הקודש. שְׁבָנָה הסופר ואליקים ויוֹאֵחַ מבקשים מִרְבֵּי שְׁקָה לדבר בארמית ולא בלשון הקודש, אך הוא מתעקש לדבר דווקא בלשון הקודש, כדי שכל תושבי ירושלים ישמעו ויבינו את דבריו (מלכ"ב יח, יז ואילן). דיבור זה, לא משפיע, כמובן, שום קדושה על רב שקה, למרות שהוא מדבר בלשון הקודש.

כך גם בעניינים אחרים שמשפיעים קדושה. ארץ הקודש משפיעה קדושה, עיר הקודש משפיעה עוד יותר קדושה, בית המקדש משפיע עוד יותר קדושה, ואחרי הכל, למי יש יותר קדושה, לטיטוס בקודש הקדשים, או לרב ושמואל בבבל? כמובן - לרב ושמואל בבבל. טיטוס הוא טמא שבטמאים, ורב ושמואל הם צדיקי עולם. מפני שטיטוס משתמש במקדש לדברים מתועבים (ע"י גיטין נו, ב), ממילא - הוא לא משפיע עליו שום קדושה. מי שלא פותח את הלב, ולא מתנהג כפי שצריך להתנהג כדי להיות מושפע מקדושת א"י וירושלים - לא תהיה לו שום תועלת מהם. עוד יותר מכך: הם ישמשו לקטרוג ולתביעה רוחנית כלפיו, למה הוא לא מנצל אותם לקדושה. לכן הקב"ה מגלה את ישראל מא"י כשהם אינם ראויים לשבת בה⁶, כדי שישבת א"י לא תהיה סיבה לקטרג עליהם, ותגרום להם נזק במקום תועלת. כי הארץ היא קדושה, ומיועדת למי שרוצה לשמור על קדושתה, ומי שלא שומר על קדושת הארץ - א"י מקטרגת עליו.

כך גם בנוגע לזמנים המקודשים. ה' נתן לנו זמנים שמשפיעים עלינו קדושה. שבת קודש הקדושה מכולם, אפשר להשיג בה השגות רוחניות שאי אפשר להשיגן בימות החול. גדולים רבים העידו על עצמם, שהצליחו להשיג בלימוד התורה בשבת הרבה יותר מאשר בחול⁷, מפני שהשבת היא מעין עולם הבא (ברכות נו, ב), ובעולם הבא - כשהנשמה משוחררת מכבלי הגוף - השגותיה הרוחניות גבוהות יותר מאשר בעולם הזה⁸. וכן ראש השנה ויוה"כ והרגלים, כל אחד מהם משפיע קדושה לפי

יעקב אבינו לא משנה את לשונו בבית לבן

התורה מספרת: "וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ גֵל... וַיִּקְרָא לוֹ לְבָן יִגְר שְׁהָדוּתָא, וַיַּעֲקֹב קָרָא לוֹ גֵלְעָד" (בראשית לא, מו-מו). וצריך להבין: הרי יעקב ולבן משוחחים ביניהם כמה פעמים בפרשתנו. שיחות אלו נערכו מן הסתם בארמית - שפת המדינה של חרן - וכשהתורה מספרת עליהן, היא לא מביאה את הדברים בשפה המקורית ואח"כ מתרגמת אותם ללשון הקודש, אלא מתארת את השיחה בלשון הקודש בלבד, ואנו מבינים כבר מעצמנו, שבפועל נערכה השיחה בארמית. כך גם במקומות אחרים בתורה. למשל, כשמשנה מדבר עם פרעה, ודאי שוחח עמו במצרית [פרעה הרי לא ידע את לשון הקודש (סוטה לו, ב; רש"י בראשית נ, ו)], וכשבלק ובלעם משוחחים ביניהם, ודאי שוחחו ביניהם במואבית. ובכל זאת, כשהתורה מספרת על שיחות אלו, היא לא מביאה אותן בשפתן המקורית, אלא בלשון הקודש. ואם כן, יש לשאול: מדוע כאן, בפרשתנו, התורה אומרת "וַיִּקְרָא לוֹ לְבָן יִגְר שְׁהָדוּתָא, וַיַּעֲקֹב קָרָא לוֹ גֵלְעָד"? הרי "יִגְר שְׁהָדוּתָא" הוא תרגומו של "גֵלְעָד"¹, ואם כן די היה לומר: "וַיִּקְרָאוּ לוֹ יַעֲקֹב וּלְבָן גֵלְעָד", ומזה כבר היינו מבינים מעצמנו, שיעקב קרא לגל "גֵלְעָד" בלשון הקודש, ולבן קרא לו "יִגְר שְׁהָדוּתָא" בארמית.

חשבתי לומר, שכנראה רצתה התורה להדגיש כאן, שגם אחרי עשרים שנה שיעקב יושב בבית לבן בארם נהרים, וכבר שולט מן הסתם היטב בשפה הארמית, והשעה היא שעת התפייסות וקירוב הדעת בין יעקב ללבן, אף על פי כן יעקב לא משנה את לשונו². כשצריך לדבר עם לבן, הוא מדבר איתו בשפה שלבן מבין, וקורא לגל "יִגְר שְׁהָדוּתָא". אבל בינו לבין עצמו, ובשיחתו עם בני ביתו - וַיַּעֲקֹב קָרָא לוֹ גֵלְעָד. הוא אינו משנה את לשונו, ומקפיד לדבר רק בלשון הקודש³.

ומעשה אבות - סימן לבנים. כשבני יעקב יורדים אח"כ למצרים, למרות שבהרבה דברים היו שקועים בטומאת מצרים, בדבר הזה היו זהירים, שלא לשנות את לשונם. כשיש צורך לדבר עם הנוגש המצרי - מדברים איתו במצרית. וכשצריך לקנות במכולת - מדברים עם המוכר במצרית⁴. אבל בינם לבין עצמם - ישראל מדברים בלשון הקודש. לא במצרית. ובאמת, חז"ל מוסרים לנו, שאחד הדברים שבגללם זכו ישראל להגאל ממצרים, הוא הדבר הזה, שלא שינו את לשונם, והקפידו לדבר רק בלשון הקודש (במדבר כ, ט).

מהי החשיבות של דיבור בלשון הקודש, שבגלל זה נגאלו ישראל ממצרים? - החשיבות בזה היא, שעל ידי זה נשארה להם דבקות מסויימת בקדושה. הרי ישראל היו שקועים במצרים במ"ט שערי טומאה, וכמעט שקעו גם בשער החמישים, שכבר אין שום אפשרות לחזור לקדושה למי שבא בשער זה. לכן היתה חשיבות רבה לכך שלא שינו את לשונם, והקפידו לדבר בלשון

אחד הדברים הראשונים⁹ שמלכות יְנֹן עשתה כדי "להשכיחם תורתך" וכדי להביא חושך לעולם, היה תרגום התורה ליונית. תְּלָמִי מֶלֶךְ מִצְרַיִם, ממלכי יְנֹן¹⁰, לקח שבעים ושנים זקנים, ודרש מהם לתרגם עבורו את התורה ליונית. הוא הושיב כל אחד מהם בחדר נפרד (כדי שלא יוכלו "לתאם גרסאות" ביניהם), אבל הקב"ה נתן עצה בלבם, והסכימו כולם לדעה אחת, לתרגם את התורה בשינויים מסויימים [בגלל חששות שונים שהיו להם, אם יתרגמו את התורה באופן מדוייק (ע"י מגילה ט, א-ב)]. באופן ניסי, הכניסו כל שבעים ושנים הזקנים בתרגומם את אותם השינויים!

לכאורה היה צריך לקבוע יום טוב על נס כזה, ששבעים ושנים זקנים כיוונו לדבר אחד בלי להתייעץ ביניהם. אבל חז"ל לא קבעו יום טוב לזכר המאורע הזה, אלא תענית! ביום בו אירע הנס הזה - ביום ח' בטבת - בא חושך לעולם שלשה ימים (ע"י טור ושו"ע או"ח סי' תקפ"פ ס"ב), והוא אחד הימים המוזכרים במגילת תענית, כימים שארעו בהם צרות לאבותינו, ושראו להתענות בהם (שם). אנו איננו נוהגים לצום פיוס הזה, אבל בסליחות האשכנזיות לעשרה בטבת מזכירים גם את הענין הזה, שיום ח' בטבת נקבע ליום תענית על תרגום התורה ליונית.

מה כל כך נורא בתרגום התורה לשפה אחרת? למה קבעו חז"ל תענית על כך? - כנראה שחז"ל הבינו, שתרגום התורה ליונית היא צרה צרורה לישראל. לתלמי אולי לא היתה שום כונה רעה בזה¹¹, אבל חז"ל ברוח קדשם ראו, שהנזק הרוחני מתרגום זה יהיה גדול מאד. תרגום התורה ליונית הרי יגרום לכך, שיהודים היושבים במצרים, או בשאר הארצות היְנֹנִיות, לא יטרחו עוד ללמוד את לשון הקודש! אם התורה מתורגמת ליונית, למה לטרוח ללמוד את לשון הקודש? הֲיִי לדעת את השפה היְנֹנִית, שבה אפשר לדבר עם השכנים הגויים, וגם ללמוד את התורה (המתורגמת...)! ממילא, כמה רעות עלולות לצמוח מזה: א' לשון הקודש עלולה להשתכח; ב' התורה לא תהיה נלמדת באותה הקדושה כמו שנלמדה עד עכשיו. אמנם גם תורה שנלמדת ביונית היא קדושה, אבל אין זו אותה הקדושה כמו לימוד לשון הקודש; ג' הרבה מדרשות חז"ל לא ניתנות להבנה כאשר התורה מתורגמת ליונית, שכן הרבה מדרשות חז"ל בנויות על דקדוק הלשון, על גימטריאות, על ראשי תיבות, על חסרות ויתרות, ועל הרבה דברים אחרים שאי אפשר לתרגמם לשפה אחרת^{12,13}; ד' תרגום התורה ליונית עלול להוות פתח גדול להתבוללות. כשמתרגלים לדבר בשפת הגויים, נפגשים עם מושגים ורעיונות של הגויים שטבועים בשפה, ומקבלים לאט לאט את השקפת הגויים בדברים מסויימים. כמובן, זהו דבר גרוע, שישראל שבדורו הוא יקבלו את תרבות יוון. על זה אח"כ נלחמו החשמונאים, לסלק את תרבות יוון שקנתה לה שבייתה באומה הישראלית. הסיבות הללו, הן שגרמו כנראה לחז"ל לתקן תענית על תרגום התורה ליונית.

גם בדורות האחרונים, אחת משיטות ה"משכילים" באירופה לשבש את בית ישראל היתה - לתרגם את התנ"ך לגרמנית. הנימוק הרשמי היה, שעל ידי זה יתקרבו יותר יהודים ללימוד התנ"ך, ומי שאינו יודע את לשון הקדש יוכל ללמוד את התנ"ך בלשון המדינה. אבל האמת היא שלא זו היתה המטרה האמיתית של ה"משכילים". המטרה האמיתית היתה, לקרב את היהודים

מדרגתו, אבל קדושה זו נשפעת רק על מי שפותח את הלב לקבל אותה. מי שלא פותח את הלב, לא זוכה לכלום. אדם יכול גם לעבור את השבת ואת יום הכפורים, או כל זמן קדוש אחר, ולא לקבל כלום. הכל תלוי באדם, האם הוא מְכִינ את לבו לקלוט את שפע הקדושה שנשפעת באותו זמן מלמעלה, או לא. אנשים שרחמנא ליצלן מחללים את השבת, או מחללים את יום הכפורים, לא מקבלים מהם כלום. ומאידך גיסא, גם מי ששומר שבת וצם ביום הכפורים ועושה בהם את הכל כהלכה - מקבל מהם רק כפי מדרגתו, כפי מה שהכין את לבו לדרוש את ה' ולקבל את הקדושה.

מתי לא רצוי להשתמש בלשון הקודש?

כפי שהזכרנו, לא בכל מקרה לשון הקודש משפיעה קדושה על האדם, ובמקרים שבהם היא לא משפיעה קדושה, כדאי באמת שלא להשתמש בלשון הקודש.

הרמב"ם אומר (בפירוש המשניות עמ"ס אבות פ"א מ"ז), שישנם חסידים מאנשי תורתנו, שאינם מוכנים בסעודות מצוה לשמוע שירים בלשון לע"ז גם אם תוכנם משובה, ולעומת זאת מוכנים לשמוע שירים בלשון הקודש גם אם תוכנם שלילי. הרמב"ם מכנה גישה זו "סכלות גמורה". כי דברים משובחים, כדברי תורה חכמה ומוסר, ראויים להאמר ולהשמע גם אם הם נאמרים בלשון לע"ז. ולעומת זאת, דברים מגונים ופחותים, גם בלשון הקודש אין ראוי לאמרם. אדרבה - אומר הרמב"ם - שמיעת דברים פחותים בלשון הקודש, גרועה עוד יותר מאשר שמיעתם בלשון לע"ז, כי השימוש בלשון הקודש לעניינים פחותים ופסולים כאלו, מהווה פגיעה בקדושת לשון הקודש. אין שום מעלה בשימוש בלשון הקודש לדברים פסולים, אלא רק להפך. וכאמור, מצד שני, גם דברי חכמה ודברי תורה שנאמרו שלא בלשון הקודש יש לכבד ולהעריך. הרמב"ם עצמו הרי כתב חלק מספריו בערבית. את ספרו העיקרי (משנה תורה) כתב בלשון הקודש, אבל חלק מספריו (כגון, פירוש המשניות) כתב בלשון ערבית, מפני שזו היתה הלשון המדוברת במקומו, ומה התועלת לכתוב ספרים בשפה שרבים לא יוכלו להבין?

אבל בכל זאת רואים, ששאר חכמי ישראל כתבו בדרך כלל בלשון הקודש, מפני שרק לשון הקודש משפיעה עלינו קדושה, ולא לשונות אחרים. אנו צריכים אפוא להשתדל ולהשתמש בלשון הקודש, אבל להשתמש בה רק באופן שתשפיע עלינו קדושה. להשתמש בה לדברים הנכונים, לא לדברים שליליים ואסורים.

למה גזרו חז"ל תענית על תרגום התורה?

אנו מתקרבים לימי החנוכה, הימים שנקבעו להלל ולהודאה על הנס של נצחון החשמונאים על היוונים. מה רצו היוונים? - היוונים רצו "להשכיחם תורתך, ולהעבירם מחוקי רצונך". "להעבירם מחוקי רצונך" - פירושו שלא יקיימו מצוות. לכן גזרו על שבת חודש ומילה, ועל מצוות אחרות. ו"להשכיחם תורתך" - פירושו לגרום לשכחת התורה. "חֲשֹׁךְ [על פני תהום] (בראשית א, ב) - זו יְנֹן, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיה" (ב"ר ב, ד). "חֲשֹׁךְ" - אותיות "שכח". התורה היא אור, וכששוכחים את התורה - זהו חושך.

זרה, כדאי להשתמש מעט גם בלשון הקדש, כדי להתרגל בה. הרי דרשות חז"ל בנויות הרבה פעמים על דיוקים בפסוקים, וגם על גימטריאות וראשי תיבות וכל מיני דברים שאי אפשר לתרגם. היו מהמפרשים כאלה שהתעמקו מאד להבין ולבאר, איך דרשות חז"ל נכנסות ללשון הקדש, ואיך התנ"ך מובן ע"פ דרשות חז"ל. המלבי"ם ו"הכתב והקבלה" עשו גדולות בזה, להסביר איך דרשות חז"ל מיוסדות על לשון הקדש, ואיך כוונת התורה האמיתית היא באופן שחז"ל הבינו את התורה. לכן, כדאי עד כמה שאפשר לעודד את לימוד לשון הקדש.

בדור שלנו נהיתה באמת נסיגה בענין הזה. בילדותי היו מקפידים יותר לכנות כל דבר בלשון הקדש, והיום לאט לאט נכנסו לשפת הדיבור שלנו הרבה ביטויים בלשונות זרים. למשל, בילדותי היתה "מכולת", והיום יש "סופר מרקט", וכן מילים אחרות, וזה חבל! אז מי שכל התרבות שלו היא המכולת, לא נורא אם יאמר סופר מרקט. אבל מי שלומד תורה, כדאי שישתמש עד כמה שאפשר בלשון הקדש. ובעזרת ה', בזכות השימוש בלשון הקדש, כמו שנגאלנו ממצרים נזכה במהרה בימינו גם לגאולה השלמה, אמן.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

לשפה הגרמנית ולגויים הגרמנים, ולא לתנ"ך. כמו כן, היתה מטרה נוספת בזה, והיא - להשכיח מאותם יהודים את לשון הקודש, כדי לנתקם מהתורה שבעל פה, מן המשנה, מן הגמרא ומן הפוסקים, שאותם לא תרגמו ה"משכילים" לגרמנית!... אח"כ רצו להנהיג גם תפילות בגרמנית. כמו כן, אם מנהיגים תפילות בגרמנית, משתדלים גם שימצאו חן בעיני הגויים: מוחקים את ציון וירושלים מהתפילה (עי' משנ"ב סי' ק"א ס"ק י"ג), מחליפים את השבת ביום ראשון, ועוד כל מיני "תיקונים" כאלו, כל אחד לפי מדרגת התבוללותו. והכל התחיל מקירוב ישראל ללשון הגויים - מתרגום התורה לגרמנית! זה היה חלק מתהליך ההתבוללות הנורא שהיה באשכנז.

להשתדל ללמוד תורה בלשון הקודש

היום מבחינה זו המצב הרבה יותר מתוקן. יש הרבה יהודים שלא יודעים עברית, אבל תרגמו להם לאנגלית ולרוסית לא רק את התנ"ך, אלא גם את הגמרא וספרי קדש נוספים, כך שאפשר ללמוד חלק מהתורה שבעל פה בלשונות זרות. אמנם יותר טוב ללמוד בלשון הקדש, אבל כשאי אפשר - אי אפשר. יהודים שגדלו בארצות הגויים ויודעים רק את שפת מולדתם, א"א להכריח אותם לקרוא הכל בלשון הקדש, כי לא יבינו כלום. ממילא מוכרחים לתרגם להם את התורה והגמרא ללשונות המוכרים להם. התרגומים האלה באמת מקרבים אותם ליהדות, ולא מרחקים אותם מיהדות ח"ו. ומכל מקום, כשלומדים בלשון

1. אמנם "יג'ר שְׁהִדְוֹתָא" פירושו "ג'ל עֲדוֹת", ולא "ג'ל עֲד", אך כבר כתב רש"י: "יג'ר שְׁהִדְוֹתָא - תרגומו של ג'לְעֵד" (רש"י בראשית לא, מז). ומשמע שר"ל, שהוא תרגום מדוייק. ונראה שהולך לשיטתו, ש"עֲד" במקרא מתפרש לפעמים במובן של "עֲדוֹת" (עי' רש"י סוטה ב, ב ד"ה ממשמע שנאמר), וכשאמר יעקב "ג'לְעֵד", כונתו היתה - גל עֲדוֹת. [וכן פירש הרא"ם]. ונראה שכן היא גם דעת אונקלוס, שתרגם: "לֹא תַעֲנֶה בְרַעַץ עֲד שְׁקָר" (שמות כ, יג) - "לא תסהיד בחברך **סהדותא** דשקרא". [נדלא כאבא"ע (שם), שלא הסכים לפרש "עֲד שְׁקָר" במובן של "עֲדוֹת" שקר. ואולם בפרשתנו כתב האב"ע: "ותרגום גלעד - יגר שהדוּתָא" (בראשית לא, ג). ואולם עי' מלבי"ם שפירש, ש"יג'ר שְׁהִדְוֹתָא" ו"ג'לְעֵד" אין מובנם שוה, ויעקב התכוין לדבר אחד, ולבן לדבר אחר. ובענין "יג'ר" - נראה ש"יג'ר" הוא ג'ל, כי אותיות למ"ד ורי"ש מתחלפות לפעמים זו בזו (עי' רש"י איוב ו כה, ורמב"ן שמות כב טו), וכאן התחלפה הלמ"ד ברי"ש. ועוד י"ל, ש"יג'ר" הוא לשון אגירה ("העמק דבר"), או גרירה, ונקרא כן מחמת שגררו הרבה אבנים ואגרו אותם במקום אחד. ולפי זה גם "גל" יש לפרש כן, על שם "שיגולו שם אבנים עד שהתחברו" (אבן עזרא). [ועי' גם מיכה א, ו ורש"י שם].
2. וכן פירש הספורנו: "וְיַעֲקֹב קָרָא לוֹ גֵלְעָד - שלא שינה את לשונו".
3. אמנם לדעת הרמ"א גם בלשון הארמית יש קדושה, כיון שגם היא ניתנה בסיני, והיא קרובה ללשון הקודש (עי' שו"ת הרמ"א סי' קכ"ח, והגה' הרמ"א לשו"ע אה"ע סי' קכ"ו ס"א), אבל גם הרמ"א בודאי מודה, שאין מעלת לשון ארמית כמעלת לשון הקודש.
4. בספר חסידים (סי' תקצ"ד) מובא, שראוי ממידת חסידות שלא לדבר בלשון הקודש בבית המרחץ ובבית הכסא (והביאו המשנ"ב בסי' פ"ה סק"ט). וכתב החתם סופר (בהגהותיו לשו"ע שם), דהוא הדין במקום גילולים. וכתב: "ונראה לי דמשום הכי הנהיגו אבותינו את בניהם מבלי לספר בלשון הקודש... משום שגלו לבבל שהיתה מלאה גילולים". ולפ"ז נראה, שבמצרים היתה גם סיבה נוספת שלא לדבר בלשון הקודש עם המצרים [חוץ ממה שהמצרים לא הכירו את לשון הקודש]; והיא, כיון שמצרים היתה מלאה גילולים (עי' רש"י שמות ט, כט), וא"כ לא היה ראוי לדבר שם בלשון הקודש אלא בבית.
5. הרמב"ם כתב: "כי זה הלשון קדוש, לא ימצאו בו שום תיבת גנאי, ואין בו שום תיבה לא לטיפה (של זרע) ולשתן ולצואה ולא לענייני תשימי, אלא בכינוי" (מור"נ ח"ג פ"ח). ואולם הרמב"ן השיג עליו וכתב, שבאמת יש תיבות בלשון הקודש לעניינים אלו. ולכן כתב, דהטעם שנקראת לשון זו לשון הקודש הוא, מפני שדברי התורה והנבואות וכל דברי קדושה כולם בלשון ההוא נאמרו, והוא הלשון שהקב"ה מדבר בו עם נביאיו ועם עמו, ובה נקראו שמותיו הקדושים, ובו ברא עולמו, ומלאכיו וכל צבאיו לכולם בְּשֵׁם יקרא בלשון ההוא (רמב"ן שמות ל, יג). [ועי' ט"ז "או"ח סי' ש"ז ס"ק י"ג] ומג"א (שם ס"ק כ"ד) שנחלקו אם יש בלשון הקודש קדושה בעצם, או לא. ולכאורה מחלוקת זו תלויה במחלוקת הרמב"ם והרמב"ן, דלהרמב"ם אין קדושה בעצם הלשון (כדעת הט"ז), ולהרמב"ן יש קדושה בעצם הלשון (כדעת המג"א). ומה שהוכיח הט"ז שאין בה קדושה בעצם ממה שמצינו שמתר לדבר בה בבית המרחץ ובבית הכסא (שבת מ, ב), יש לדחות דאין קדושת לשון הקודש כקדושת דברי תורה ממש. וצ"ע].
6. וכן לשון הקודש יש בה סגולה, "שלא תתקיים באדם שאינו משמר עצמו בקדושה. שפלא גדול הוא בגלות בכל, בזמן שבעים שנה

נשתכח לשון הקודש, והיה העם חזיים מדברים כשדית ואשדודית (עי' נחמיה יג, כד), יען כי לא שמרו עצמם בקדושה" ("חתם סופר" פרשת ויגש ד"ה כי פי המדבר אליכם). [ולכאורה אין הדברים עולים בקנה אחד עם מה שכתב החת"ס עצמו בהגהותיו לשו"ע - הובא לעיל הערה 4 - שבכוונה תחילה "הנהיגו אבותינו את בניהם מבלי לספר בלשון הקודש, ונשכח מאתנו לגמרי בעוונותינו הרבים, משום שגלו לבבל שהיתה מלאה גילולים". רצ"ע].

7. וכדברי האבן עזרא: "כי ה' קידש זה היום, וְזָמְנוּ לְקַבֵּל הַנְּפֹשׁוֹת הַתּוֹסֶפֶת חֲכֵמָה יוֹתֵר מִכֹּל הַיָּמִים" (אבן עזרא שמות כ, ה. וכן כתב גם בפירושו לספר בראשית ב, ג). וכן כתב ב"בן איש חי" (פרשת שמות, שנה שניה): "כתבו המקובלים, שגדול הפועל הנפעל מעסק התורה בשבת אלף פעמים מן הנעשה בחול". ועי' ב"שערי תשובה" (או"ח סי' ר"צ סק"ב) בשם האר"י ז"ל, שהמחדש חידושי תורה בשבת, מעטירין לאביו בעולם העליון, ולכן נסמכה מצות שבת למצות כיבוד אב [בעשרת הדברות, וכן בפסוק: "אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֵת שְׂבָתִיתִי תִשְׁמְרוּ" (ויקרא יט, ג)]. וגם זה מורה על מדרגתו המיוחדת של לימוד התורה ביום השבת דוקא. ועי' משנ"ב (סי' ר"צ סק"ג) בשם הזוהר, שמצוה לחדש חידושי תורה בשבת.

8. וכן בארץ ישראל - ש"מי שיש לו בה חלק, חשוב הוא כחלק עולם הבא" (אבן עזרא בראשית לג, יט) - אפשר להגיע להשגות בתורה יותר מאשר בחול, כמו שכתב הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל: "העוסק בתורה בארץ ישראל זוכה לסייעתא דשמיא מרובה והשפעה מיוחדת... ובדורנו אנו רואים בחוש, כיצד צעירים העוסקים בתורה מתפתחים בארץ ישראל... ומשיגים הרבה יותר מאשר משיגים בחינוך התורני בשאר הארצות" (מכתב מאליהו ח"ג עמ' 196).

9. עי' הערה הבאה, שזה היה עוד הרבה לפני גזרות יון.

10. בשנת ג' אלפים ת"ח נבנה המקדש השני (רש"י ע"ז ט, א, ד"ה כי מעיינת מואת הנפש) תחת מלכות כורש מלך פרס. שלשים וארבע שנים אח"כ כבש אלכסנדר מוקדון את ירושלים, ואז התחילה מלכות יון לשלוט על ישראל (ע"ז ט, א). לאחר שנים עשרה שנה - בשנת ג' תנ"ד - מת אלכסנדר מוקדון, ואז נתחלקה מלכות יון לארבעה מושלים (עי' רש"י דניאל ז, ו), אשר אחד מהם היה פְּטֹלְמִיוֹס הראשון שמלך במצרים, "והיה מלך זה צורר היהודים, והגלה שְׂבִי יוֹתֵר מִמָּאָה אֶלֶף יְהוּדִים לְמִצְרַיִם, וּמֶלֶךְ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה" (צמח דוד ח"ב, שנת ג' תנ"ד). בשנת ג' תפ"ד מת פְּטֹלְמִיוֹס הראשון, ומלך תחתיו בנו - פְּטֹלְמִיוֹס השני - הוא תלמי המלך [פְּטֹלְמִיוֹס=תלמי] שיזם את תרגום התורה ליוונית בשנת ל"א למלכותו, היא שנת ג' אלפים תקט"ו (צמח דוד ח"ב שנת ג' תפ"ד).

ומעשה זה היה עוד הרבה לפני גזרות יון, דגזרות יון נגזרו ע"י אנטיוכוס הרשע, שמלך בשנת ג' תר"י (כמעט מאה שנה לאחר תרגום התורה), ורק בשנה הששית למלכותו, בשנת ג' תרט"ז, הגיע לירושלים והתחיל להצר לישראל בגזרותיו, עד שמרדו בו החשמונאים ופרקו עול היוונים מעליהם בשנת ג' תרכ"א (צמח דוד ח"א, האלף הרביעי שנת תר"י). וי"א שאנטיוכוס הגיע לירושלים בשנת ג' תקפ"ה, ונצחון החשמונאים היה בשנת ג' תק"ץ (צמח דוד שם, שנת תק"ץ). וגם לדעה זו נמצא, שמעשה תרגום התורה היה הרבה לפני גזרות יון (כשבעים שנה).

11. ב"צמח דוד" מובא, שתלמי "היה מופלג בכל החכמות, אוהב את החכמים, מכבדם ומספיקם. והיה לו בית ועד לחכמים בעיר אלכסנדריה של מצרים... והיו לו שלש מאות אלף ספרים מכל החכמות ומכל הלשונות... ובשנת ג'תקט"ו - היא שנת ל"א למלכותו - צוה להעתיק את התורה ע"י אליעזר כהן גדול אשר בירושלים, אשר שלח אליו ע"ב זקנים המעתיקים אותה ללשון יונית. וכתוב בספר יוחסין, שתלמי זה היה חכם וחסיד, ומעשה זה [של תרגום התורה] היה סיבה לקרוא דרור ליותר ממאה עשרים אלף שבויים [יהודים אשר הביא אביו למצרים, (כפי שנוכח בהערה הקודמת)], אשר קנה ופדה [אותם תלמי מיד אדוניהם בסכומי כסף גדולים ועצומים]... וסך זה כולו הוציא מאוצרותיו, מלבד השלחן אשר שלח מנחה להיכל ה' -צ-באות זהב טהור... ובראש ספר מאור עינים תמצא מבואר כל תוכן המעשה הזה, איך החכם דמיטריא יעץ לתלמי על ההעתקה, והעתק כתב החירות ליהודים, והעתק כתב המלך לכהן הגדול, ותשובת הכהן הגדול, וביאור מעשה התשורות והמנחות אשר שלח המלך לירושלים, דברים נפלאים אשר כמוהם לא היו. ואיך המלך השתחוה לתורה ולזקנים, ואיך נתן שבת והודאה לא-ל, ואיך קבל את הזקנים בשמחה וכיבודם... ואיך התבודדו הזקנים באי נבדל מול אלכסנדריאה, ואיך נתן לזקנים מתנות... והמלך הזה היה מלך חסיד, אוהב צדקה ומשפט, ומת בשנת ג' תק"ך, בשנת ל"ו למלכותו" (צמח דוד ח"ב שנת ג' תפ"ד).

12. וגם פשט הכתוב מאבד לפעמים את משמעותו כשמתרגמים אותו לשפה אחרת, כגון: "על פן קרא למקום שהוא בְּאֵר שְׁבַע, פי שם נְשֻׁבְעוֹ שְׁנֵי־הָיִם" (בראשית כא, לא). כשמתרגמים פסוק זה לשפה אחרת, כבר לא מובן כלל, למה נקרא המקום ההוא "באר שבע", כי בלשונות אחרים "נְשֻׁבְעוֹ" אינו דומה ל"שְׁבַע". [ואפילו בארמית, הדומה ללשון הקודש, הפסוק מאבד את משמעותו. עי' אונקלוס שתרגם: "על פן קרא לְאֵתְרָא הָהוּא בְּאֵר שְׁבַע, אֲרִי תַפְּן קִימוֹ תְרַוְיָהוֹן"]. וכך קורה גם בפסוקים הבאים: "וּתְקַרְא שְׁמוֹ רְאוּבֵן... פי רְאוּבֵן ה' בְּעֵנְיָי" (בראשית כט, לב); "הַפְּעַם יִזְבְּלְנִי אִישִׁי... וּתְקַרְא אֶת שְׁמוֹ זְבֻלֹן" (שם ל, כ); "וּתְקַרְא שְׁמוֹ מִשֵּׁה... פי מִן הַיָּמִים מְשִׁיתִי הוֹ" (שמות ב, י). וכן רבים.

13. ובגלל זה, חלק ממצות תלמוד תורה הוא לימוד לשון הקודש, כדאיתא בתוספתא: "קטן היודע לדבר, אביו מלמדו 'שמע' [ישראל] ו'תורה' [צוה לנו משה] ולשון הקודש" (תוספתא חגיגה פ"א ה"ג. ועי' ירו' סוכה סוף פ"ג). ועי' רש"י על הפסוק "וְלִמְדוּתְהֶם אֶתְּם אֵת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם" (דברים יא, יט), שפירש: "מכאן אמרו, כשהתינוק מתחיל לדבר, אביו משיח עמו בלשון הקודש, ומלמדו תורה". וגם הרמב"ם כתב [בפירושו למס' אבות, על דברי המשנה "הָיִי זְהִיר בְּמִצְוָה קְלָה כְּבַחְמוּרָה" (פ"ב מ"א)]: "צריך ליהרהר בְּמִצְוָה שִׁיחֻשׁ בָּהּ שֶׁהִיא קְלָה, כְּשִׁמְחַת הַרְגֵל וְלִמִּידַת לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, כְּמִצְוָה שֶׁהִתְבָּאֵר לָךְ חוֹמְרָתָהּ שֶׁהִיא גְדוּלָה, כְּמִלָּה וְצִיצִית וְשַׁחֲטַת הַפֶּסֶח". הרי שגם לדעתו, יש מצוה בלימוד לשון הקודש.